

“Kyl mä pystyn handlaa jo ite elämää”

– En studie om barnskyddets eftervård ur de ungas perspektiv

Fredrika Kuuskoski 013032023

Karin Sivelä 013031697

Helsingfors Universitet /

Statsvetenskapliga fakulteten

Institutionen för socialvetenskap

Handledare Ilse Julkunen

10.03.2017



Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Statsvetenskapliga fakulteten	Laitos/Institution – Department Institutionen för socialvetenskap	
Tekijä – Författare – Author Karin Sivelä och Fredrika Kuuskoski		
Työn nimi / Arbetets titel – Title “Kyl mä pystyn handlaa jo ite elämää” – En studie om barnskyddets eftervård ur de ungas perspektiv		
Oppiaine /Läroämne – Subject Socialt arbete		
Työn laji/Arbetets art – Level Praktikforskning	Aika/Datum – Month and year Mars 2017	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 42+ bilagor
Tiivistelmä/Referat – Abstract <p>I praktikforskningen studeras ungas erfarenheter och förväntningar av eftervården i en stad i huvudstadsregionen i Finland. Forskningen är gjord på initiativ av stadens förslag. Syftet med forskningen är att utveckla eftervården, utgående från de ungas behov. Forskningsfrågorna är; <i>Vad har de unga för förväntningar och tankar om eftervården?</i> och <i>Hur kan eftervården utvecklas utgående från de ungas perspektiv?</i> Som teoretiska utgångspunkter för forskningen fungerar begreppet livsbemästring, Aaron Antonovskys salutogena teori samt psykosocial stöd.</p> <p>Till forskningen intervjuades tio unga som var klienter inom eftervården, fem hade precis inlett sin eftervård och fem befann sig i slutskedet av eftervården. Intervjuerna är analyserade med kvalitativ innehållsanalys. Förutom intervjuerna består forskningsmaterialet av observationer från ungas möten med socialarbetare och socialhandledare på eftervårdsenheten och av de ungas eftervårdsplaner.</p> <p>Forskningsresultatet visar att eftervården utgör ett betydelsefullt stöd för de unga. Förutom hjälp med ekonomi, bostad och ansökningar upplevde många speciellt tillgängligheten, det psykosociala stödet och det att det fanns någon som ”höll i trådarna” som avgörande, för att de skulle klara av vardagen. Relationen till socialhandledaren var viktig för många. De unga upplevde att de anställda hade ett genuint intresse för dem och att de blev bemötta som vuxna. Det jämlika bemötandet kombinerat med insikten i att de unga nu själva hade ansvar för sitt liv, påverkade den positiva inställningen till att ta emot hjälp. Flera unga hade i samband med övergången till eftervården börjat reflektera över sin bakgrund, och hade hjälp av gamla planer och dokument i bearbetningen av det förflutna. I eftervårdsplanen kunde den ungas målsättningar och målsättningen med eftervården beaktas bättre, för att planen bättre skulle fungera som ett verktyg för arbetet och vara till nytta för den unga i ett senare skede.</p> <p>Resultatet visade även att unga med neuropsykiatriska diagnoser (t.ex. adhd) samt unga, som förutom kontakten till eftervårdsenheten, saknade vuxna signifikanta personer eller som belastades av dessa, kände en större stress och oro över sitt liv. Eftersom de mest sårbara unga inom eftervården är de som saknar stödnätverk, kan nätverksarbete, stödgruppsverksamhet samt stödandet av den ungas förmåga till interaktion och mellanmänniskt samspel, ses som en viktig del av arbetet.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Eftervård, eftervårdsplan, livsbemästring, psykosocialt stöd		

Innehållsförteckning	
1 Inledning	4
2 Forskningens handlingsmiljö	5
2.1 Vad är eftervård?	5
2.2 Tidigare forskning	6
2.3 Eftervårdsenheten där vi utfört praktikforskningen	9
3 Teoretiska utgångspunkter	11
3.1 Livsbemästring	11
3.2 Den salutogena teorin	13
3.3 Psykosocialt stöd	14
4 Forskningens syfte och målsättning	15
4.1 Forskningsfrågor	16
5 Praktikforskningens karaktär och forskningsprocessen	16
5.1 Forskningsprocessen och forskningens tidtabell	16
5.2 Arbetsfördelning och -process	17
6 Metod och analys	18
6.1 Kvalitativ forskning	18
6.2 Innehållsanalys	18
6.3 Etiska överväganden	19
7 Centrala forskningsresultat – Unga som precis inlett eftervården	20
7.1 Bakgrundsinformation	20
7.2 Centrala teman	22
7.2.1 Att någon håller i trådarna	22
7.2.2 Psykosocialt stöd	24
7.2.3 Nya insikter om att ha makt och ansvar över sitt liv	25
7.2.4 Eftervårdsplanen – tankar om det förflutna och framtiden	27
8 Centrala forskningsresultat – Unga som är i slutskedet av eftervården	29
8.1 Bakgrundsinformation	29
8.2 Centrala teman	31
8.2.1 Familjeförhållanden i förändring	31
8.2.2 Psykosocialt stöd	32
8.2.3 Att lära sig av sina misstag	34
8.2.4 Framtiden och fungerande överföringar	35
9 Sammanfattning	37
Källor	41
Bilaga 1	43
Bilaga 2	44
Bilaga 3	45

1 Inledning

Unga inom barnskyddets eftervård har varit omhändertagna eller placerade som barn och/eller unga och har ofta vuxit upp med utmanande förhållanden. Flera undersökningar visar att det bland dessa unga finns en stor risk för marginalisering när de står inför övergången till ett vuxet liv. Orsaken är att de befinner sig i en sårbar ställning inom alla livsområden, t.ex. gällande boende, fysisk och psykisk hälsa, tidigt föräldraskap, utbildning, yrkesmässig träning, livsbemästring, socialt nätverk, relationer och identitetsutveckling (Stein 2008, 243).

Övergångsperioden från ung till vuxen har blivit allt mer utdragen och diffus under de senaste tjugo åren i de flesta samhällena i västvärlden. Allt fler unga utbildar sig under en längre tid och flyttar hemifrån i ett senare skede. De gifter sig också och får sitt första barn senare, jämfört med deras föräldrars generation. Dessa förlängda övergångar är en följd av komplexa kombinationer av socioekonomiska faktorer, såsom färre arbetstillfällen där man klarar sig med låg eller ingen utbildning, en allt större brist på förmånliga bostäder och unga kvinnors högre deltagande i utbildning och på arbetsmarknaden (Stein 2008, 258). De förlängda övergångarna gör att kontrasten mellan de unga som har emotionellt, praktiskt och ekonomiskt stöd från sina föräldrar jämfört med de som inte har det har blivit allt större. De unga som saknar stöd kan oftast inte återvända till sin familj vid svåra tillfällen, utan förväntas klara sig själva. För många unga inom eftervården saknas kontakten och stödet från de biologiska föräldrarna eller så finns den men är mer problematisk än stödjande (Stein 2008, 298).

På praktikforskningsdagen i Helsingfors i september 2016 presenterade en stad i huvudstadsregionen forskningsidén att undersöka hur man kunde utveckla eftervården i staden ur brukarnas perspektiv. Eftersom vi båda intresserade oss för ämnet fick vi tanken att göra praktikforskningen som ett pararbete, med separata ansvarsområden (se nedan 5.2). Eftervårdstemat var även bekant för oss sedan tidigare. Fredrika har skrivit sin kandidatavhandling om unga i eftervården. Hon har också personligen kommit i nära kontakt med unga som varit brukare inom eftervården, då hennes mamma haft ett familjegrupphem och via det upplevt hur mycket stöd de unga behöver med alldeles vardagliga saker ännu långt senare i livet. Karin har jobbat med unga vuxna inom vuxensocialarbetet och har därmed också kommit i kontakt med unga som varit brukare

inom eftervården, då de ansökt om utkomststöd. Karin har märkt att de unga inom eftervården ofta har behov av mycket stöd och att det är många inom eftervården som har stora utmaningar med att ta ansvar för sitt liv.

Med den här praktikforskningen strävar vi efter att få mer kunskap om de ungas förväntningar och tankar om eftervården och hur de önskar sig att den skulle utvecklas. Vi kommer att fokusera på hur stort stöd de unga upplever sig behöva för att bättre kunna bemästra sitt liv och vilka erfarenheter de har av arbetet på eftervårdsenheten.

Viktiga begrepp i vår praktikforskning är *eftervård, eftervårdsplan, inre- och yttre livsbemästring och psykosocialt stöd*.

2 Forskningens handlingsmiljö

I det här kapitlet går vi igenom vad eftervård är, vem som har rätt till eftervård och vad som tidigare forskats om eftervård.

2.1 Vad är eftervård?

Barnskyddets eftervård (fi. jälkihuolto, eng. after care) är den sista delen av den finländska lagstadgade barnskyddsprocessen. Det är kommunens skyldighet att ordna eftervård för ett barn eller en ungdom som varit omhändertaget eller placerat utanför hemmet i minst ett halvt år. Rätten till eftervård upphör när fem år har förflutit från det att barnet eller den unga varit placerad, eller senast när den unga fyller 21 år. (Barnskyddslagen 417/ 2007, 75 §)

Varje individs utgångsläge och behov är olika när eftervården inleds, beroende på vilken bakgrund och vilka omständigheter den unga har. En del är i behov av ett intensivt och långvarigt stöd på många delområden i livet medan det för andra kan räcka med lättare rådgivning och servicehandledning. När det gäller myndiga ungdomar inom eftervården bör man komma ihåg att den unga själv bestämmer över sitt liv och att eftervården är frivillig. Därför är det särskilt viktigt att den unga uppmuntras och stöds i att själv lägga upp målsättningar för arbetet. (Pukkio & Hoikkala 2016, 17–18).

Den socialarbetare i kommunen som har ansvar för eftervården skall tillsammans med den unga och dess nätverk bygga upp en helhet av tjänster och service som stöder

den unga på bästa möjliga sätt (Barnskyddslagen 417/2007, 76 §). De lagstadgade riktlinjerna för eftervårdsarbetet är med andra ord väldigt diffusa. Målet och syftet med eftervården samt ordnandet av stöd och hjälp för den unga skrivs ner som en eftervårdsplan, som uppdateras med minst ett års mellanrum. (Barnskyddslagen 417/2007, 30§). Enligt *Mikä jälki jää ?* -handboken för barnskyddets eftervårdsarbete (2016) kan stödet bestå av följande:

- Hjälp med att hitta de egna resurserna och med att planera sin framtid
- Hjälp med att hitta bostad
- Stöd för att påbörja och klara av studier
- Stöd till arbete eller praktik
- Stöd till fritidsintressen
- Erbjudande av semester- eller rekreativsmöjligheter
- Möjlighet att delta i gruppverksamhet
- Ekonomiskt stöd till boende, utbildning och andra utgifter som har att göra med den ungas övergång till ett självständigt liv samt handledning i hur man skall handskas med sin ekonomi
- Möjlighet att få regelbundet stöd av en vuxen

(Puukkio & Hoikkala 2016, 17)

2.2 Tidigare forskning

I Finland har det forskats relativt lite om eftervård, fastän barnskyddsarbetet överlag varit ett populärt forskningsområde. Det finns än så länge inga doktors- eller licentiatavhandlingar som skulle behandla eftervård, men det har skrivits ett tiotal pro gradu-avhandlingar om ämnet (Härkönen 2003, Varho-Soininen 2003, Kokkonen 2005, Laitonen 2006, Saukko 2008, Huotari 2010, Jokinen 2011, Kuronen 2013, Eriksson & Karppinen 2016). Därutöver har det skrivits flera guider och rapporter om eftervårdsarbetet (Laaksonen 2004, Känkänen & Laaksonen 2006, Puukkio & Hoikkala 2016). I internationell jämförelse finns det en stor variation i hur organiseringen av

eftervården ser ut, men behovet av stöd med boende, utbildning och psykosocialt stöd är det samma (Backe-Hansen, Höjer, Sjöblom & Storo 2013, Stein 2008)

Forskning visar att unga inom eftervården, förutom ekonomisk och materiell hjälp, känner ett behov av att ha någon som har tid att lyssna och vara närvarande. Därför har det psykosociala arbetet lyfts fram som en viktig del av eftervården. Målsättningarna för det psykosociala arbetet är att stöda den unga i sin identitetsutveckling, i att se sina styrkor, utveckla sin problemlösningsförmåga och till att upprätthålla en känsla av hopp (Laaksonen 2004, 27). Det psykosociala arbetet är beroende av en förtroendefull kontakt mellan socialarbetaren eller socialhandledaren och den unga. För att en sådan kontakt skall uppstå behövs det tid och ett uppriktigt intresse och engagemang för den ungas ärenden (Pukkio & Hoikkala 2016, 20). Otillräckliga resurser och en stor ombytlighet bland de professionella är därför en stor utmaning för det psykosociala arbetet. (Jokinen 2011, 73)

Ingrid Höjer och Yvonne Sjöholm (2011) har lyft fram vikten av att stöda den ungas nätverk i eftervårdsarbetet, eftersom det egna nätverket har en avgörande roll för den unga då eftervården tar slut. Höjers och Sjöbloms forskning visar att de ungdomar, som bäst klarat av övergången från vård till vuxenliv, är de som har en god och stabil relation till vuxna signifikanta personer (2011, 35). Ett konkret sätt att genom eftervården stöda den ungas relationer kan t.ex. vara att erbjuda ekonomiskt stöd till resekostnader för att den unga skall ha möjlighet att besöka sina släktingar (Pukkio & Hoikkala 2016, 22–24).

Även om eftervården är lagstadgad och det finns nationella handböcker och direktiv för hur eftervården skall se ut, finns det stora skillnader i hur den förverkligas i kommunerna i Finland. I största delen av kommunerna används inte alla stöd- och serviceformer för eftervården, som nämns i barnskyddslagen (Pukkio & Hoikkala 2016, 18). Merja Saukkos forskning (2008), som handlar om hur eftervården förverkligas i olika kommuner i Övre Birkaland, visar att kommunerna handlade självständigt, utan regionalt samarbete. Vidare fann hon att det fanns knappt med direktiv för hur arbetet skulle utformas, vilket ledde till att enskilda socialarbetare hade stor möjlighet att påverka vilka stöd ungdomarna fick eller inte fick. Då det handlar om kommuner med lågt invånarantal fanns det större möjlighet att beakta de ungas individuella behov samtidigt

som det tärde det på enskilda socialarbetares möjligheter i att bli rutinerade i sitt arbete. (Saukko 2008, 65)

Enligt Höjer och Sjöblom (2011) kan man se det som samhällets moraliska ansvar att stöda unga i övergången till ett vuxet liv. De anser att samhället har tagit på sig ett ansvar som kan liknas vid ett föräldraansvar eftersom staten har ingripit i de ungas liv och fattat beslut om att skilja dem från sina biologiska föräldrar, för att förbättra deras förutsättningar för ett bra liv. Enligt dem borde detta ansvar också synas i den ungas övergång till ett självständigt liv. (2011, 38) Målet med eftervården kan också ses som en strävan efter att trygga de positiva resultat man lyckats uppnå i barnets eller den ungas liv under öppen- eller fostervården (Pukkio & Hoikkala 2016, 9–11).

Eftervårdsarbetet har ibland kritiserats för att man har ett för stort fokus på att målsättningen är ett självständigt liv. Mary Collins (2001) anser att 'självständighet' också kan associeras med ensamhet, social isolation och att det ställer orimliga förväntningar på att den unga skall klara sig själv. Enligt Collins tar målsättningen om självständighet inte i beaktande den ungas behov av tillhörighet och samhörighet. Hon menar att man istället borde tala mer om ett liv i relationer eller ett relationsbaserat liv ('interdependent' living), som baserar sig på interaktion mellan individer, grupper och sociala system, eftersom det ofta finns ett behov av interaktion med andra i händelser och situationer som individen ställs inför. (Collins 2001, 288)

Såväl forskning som erfarenhetsbaserad kunskap stöder tanken om att den unga borde ha möjlighet till stöd så länge det finns ett behov av det (Hoikkala 2016, 34) och att åldersgränsen för beviljandet av eftervård därför borde höjas. En del unga lever i ett "rus av frihet" när de blir myndiga, vilket kan leda till att de då inte kan eller vill ta emot den hjälp som erbjuds vid 18-års ålder. Endel kan också ha ett negativt eller avvisande förhållningssätt till myndigheter och först i ett senare skede inse att de dragit nytta av barnskyddets ingripande och se placeringen som en räddande faktor. (Kivistö 2006, 116) Det kan hända att den unga upptäcker det egna behovet av stöd först då hen närmar sig 21 år, i ett skede då det börjar vara för sent att ta emot eftervårdens tjänster (Pukkio 2016, 83). Eriksson och Karppinen (2016) förklarar att de ungas upplevelser av eftervården är väsentliga för utvecklandet av verksamheten. De föreslår att de unga med sin erfarenhet och kunskap borde ha en mer betydande roll i utvecklandet och marknadsföringen av eftervården (Eriksson & Karppinen 2016, 131).

2.3 Eftervårdsenheten där vi utfört praktikforskningen

Handlingsmiljön för vår praktikforskning är en eftervårdsenhet i en stad i huvudstadsregionen. På enheten arbetar en ledande socialarbetare, två socialarbetare och åtta socialhandledare. Tillsammans har de drygt 200 klienter i åldern 18–21. Arbetsgruppen gav redan vid vårt första möte ett intryck av en lång erfarenhet inom området. Många av socialhandledarna hade arbetat en längre tid på enheten och flera hade tidigare erfarenhet av arbete inom barnskyddet. Bland socialarbetarna hade ombytligheten varit större och under forskningsprocessen började en ny ledande socialarbetare på enheten. Överlag fanns det lite nedskrivna information om arbetsprocesserna på eftervårdsenheten. Vår information baserar sig därför främst på observationer och samtal med de anställda.

Man kan dela in brukarna (de unga) på eftervårdsenheten i tre grupper varav den minsta gruppen är de som bor på annan ort, men som ursprungligen är från staden, och därmed ansvarar staden för deras eftervård. Till den andra gruppen hör de som endast träffar socialarbetaren på eftervårdsenheten. Den tredje, och klart största gruppen, är de som förutom att de träffar socialarbetaren, dessutom tar del av socialhandledning. Alla de unga vi intervjuade hörde till den gruppen som tog del av socialhandledning. Socialhandledningen kan börja redan då den unga är 17 år, och då är det fortfarande socialarbetaren i barnskyddet som ansvarar för helheten. Det ordnades i regel ett överföringsmöte när den unga fyller 18 år och då förflyttas helhetsansvaret över till eftervården. Arbetsmetoderna var flexibelt och individuellt uppbyggda även om de följde en viss struktur. Det fanns t.ex. alltid någon viss målsättning med socialhandledningen. Som hjälpmedel i arbetet använde socialarbetarna och socialhandledarna sig av en blankett, med vilken de kartlade behovet av stöd och av en självutvärdering om den ungas färdigheter i frågan om boende.

Även om eftervården är frivillig har den unga alltid ansvaret för att hålla fast vid det överenskomna, såsom tider och att meddela om förhinder i tid. I fall den unga inte förbinder sig till det som kommits överens om kan t.ex. socialhandledningen avbrytas. Detta var inte något definitivt beslut, utan ifall situationen förändrades kunde socialhandledningen påbörjas på nytt i ett senare skede. De flesta unga behövde hjälp

med ansökningar och besök till olika byråer. Samtidig kom det tydligt fram att socialhandledarna också träffade de unga under mindre officiella omständigheter och kunde t.ex. gå på kaffe med den unga under sin arbetsdag. Socialhandledarna har även en jourtid i veckan för att de unga med låg tröskel kan söka hjälp hos dem. Tidigare har de unga även haft möjlighet att delta i gruppverksamhet på eftervårdsenheten, men pga. utrymmesbrist arrangerades det inte någon gruppverksamhet för tillfället.

I samtalen med de anställda kom det fram att det mellan kommunerna finns skillnader i hur eftervården organiseras samt gällande vilka stödtjänster som tillhör eftervården. Bostadssituationen verkade vara en av stadens styrkor, jämfört med grannstäderna och -kommunerna. Eftervårdsenheten hade ett välfungerande samarbete med Y-stiftelsen och ungdomsstiftelsen Nuorisosäätiö, genom vilka de unga fick bostäder. Fördelen med dessa bostäder var att de unga inte var tvungna att avstå från dem då eftervården tog slut.

Under fältperioden hade vi också möjlighet att diskutera stadens organisering av socialtjänsterna med de anställda, vilket hjälpte oss att förstå helheten. Eftersom det pågår nationella organisationsförändringar (Sote) inom social- och hälsovården, innebär det också förändringar i organiseringen av barnskyddets eftervård. I staden, där vi utfört praktikforskningen, har det inte ännu fattats beslut gällande omorganiseringen, men det är klart att eftervårdsenheten inte kommer att fortsätta arbeta i dess nuvarande form.

Överlag fick vi ett intryck av att brukarna vara nöjda med verksamheten och att det vid behov gick snabbt att reda ut möjliga problem. Som praktikforskningsstuderande upplevde vi atmosfären på enheten som positiv och avslappnad. De unga blev alltid bjudna på kaffe eller te när de besökte enheten och detta bidrog till den välkomnande atmosfären. Kaffets betydelse är någonting som även Jenni Wiikla (2016), som forskat i eftervårdsungas framtidsdrömmar, lagt märke till. Enligt Wiikla symboliserade kaffet en högre nivå av service och ett vuxet bemötande för den unga. (Wiikla 2016, 11)

3 Teoretiska utgångspunkter

Som teoretisk referensram för forskningen fungerar begreppet livsbemästring, Aaron Antonovskys salutogena teori samt psykosocialt stöd, eftersom dessa på ett bra sätt kan hjälpa oss lyfta fram teman som vi intresserar oss av i vår frågeställning.

3.1 Livsbemästring

Begreppet livsbemästring (fi. 'elämönhallinta', eng. 'coping') har använts i samband med förmågan att kunna styra och ta ansvar för sitt liv. Livsbemästring kan även förklaras som "att klara sig" eller "att ha kontroll över sitt liv". En central aspekt i hur människan upplever sitt liv är ifall individen upplever att det funnits en möjlighet att påverka händelserna i livet eller om händelserna skett utan att individen haft tag i dem. Dessa upplevelser hänger ihop med individens känsla av att "äga sitt liv" (Roos 1987, 64), där det tidigare upplevs som positivt och stärkande medan det senare kan upplevas som en stor besvikelse i den egna livshistorien.

J.P Roos (1987) var den som först introducerade begreppet inom den finländska samhällsforskningen. Roos har delat in begreppet i yttre och inre livsbemästring. Med yttre livsbemästring avser man människans förmåga att styra sitt liv, utan att det påverkats för mycket av yttre faktorer, som individen inte haft kontroll över. Förenklat kunde man beskriva det som att en känsla av stark yttre livsbemästring uppstår när få oförväntade händelser eller sådant som haft stor omvälvande inverkan på individens liv har inträffat och att de målsättningar som individen har haft har uppfyllts utan större motgångar. Det handlar om förmågan att bemästra eller ha kontroll över yttre resurser, som boende, ekonomi, utbildning, jobb och materiella resurser. Faktorer som kön, utbildning och yrke påverkar förmågan till yttre livsbemästring. Det man strävar efter med yttre livsbemästring är att ha en tryggad ställning både materiellt och andligt. (Roos 1987, 65–66) Eftersom vår kultur betonar det materiella och "fasaden" kan den yttre livsbemästringen framstå som det mest centrala för individen (Riihinen 1996, 30).

Inre livsbemästring beskriver Roos som något mer komplicerat. Det handlar om förverkligandet av de andliga, etiska och religiösa målsättningarna som individen har. Det att en människa kan anpassa sig till svåra livssituationer och godkänna dem och trots det svåra kämpa för att förbättra förutsättningarna för sitt liv. Förenklat kan man säga att

inre livsbemästring handlar om förmågan att hantera sina känslor, anpassa sig, fatta beslut och ta ansvar för sina beslut, vilket är något man kan lära sig så småningom redan som barn. Med en stark inre livsbemästring är det lättare att uppnå yttre livsbemästring (Roos 1987, 65–66)

Indelningen i yttre och inre livsbemästring är ändå inte helt oproblematisk eftersom en persons förmåga att bemästra sitt liv består av en växelverkan mellan de yttre resurserna och den inre kapaciteten (Riihinen 1996, 29). En person vars känsla av oberoende och självbestämmande är starkt utvecklad och som har en stark självkänsla och en positiv självbild, kan bevara sin förmåga att bemästra sitt liv på ett tillfredsställande sätt även i svåra yttre förhållanden. Samtidigt som en person med motsatta egenskaper kan få stora svårigheter vid minsta lilla motgång. På det här sättet är den yttre livsbemästringen beroende av den inre och tvärtom. (Riihinen 1996, 30)

Roos betonar att en individs känsla av att bemästra sitt liv grundar sig på en ytterst personlig bedömning; en person kan uppleva att hen har en stark känsla av att bemästra sitt liv, samtidigt som en utomstående kan vara av en motsatt åsikt. Att bemästra sitt liv är något som många lär sig först efter många motgångar och stor ansträngning. Och även om man lärt sig att bemästra sitt liv, både ur egen och ur samhällets synvinkel, är det viktigt att komma ihåg att förmågan inte är en självklarhet. Den kan snabbt påverkas och rubbas ifall det händer någonting omvälvande som påverkar individens liv. (Roos 1987, 65–67)

Inom psykologin blev begreppet populärt under 1990 -talet. Psykologen Liisa Keltikangas-Järvinen förklarar att det under årens lopp funnits olika begrepp med vilka man velat förklara människans förhållande till världen. Hon menar att 'livsbemästring' säger mer om den kulturella och samhällseliga tid vi lever i, än om psykologins förmåga att förklara mänskligt beteende. Enligt Keltikangas-Järvinen hänger det ihop med att vårt samhälle blivit allt mer individcentrerat, där man tänker att allt beror på en själv och det egna handlandet, från att ha varit ett samhälle där man haft en mer kollektiv människosyn. (Keltikangas-Järvinen 2008, 252) Även om man kan se livsbemästring som ett resultat av ett allt mer individcentrerat samhälle går det inte att undgå att en persons liv blir starkt påverkat beroende på i vilken grad en person har förmågan att bemästra sitt liv eller inte och att det är en av de centrala frågorna som påverkar människans alla livsområden (Roos, 1987, 67).

Begreppet 'livsbemästring' har också kritiserats eftersom det helt enkelt inte är möjligt att bemästra eller ha kontroll över livet. Alternativa definitioner på begreppet kunde t.ex. vara att man innehar en förmåga att planera framtiden på ett förnuftigt sätt, en förmåga att ta ansvar, att ta tag i saker eller att kunna förutspå följderna av det egna handlandet (Keltikangas-Järvinen 2008, 255). Dessa definitioner förklarar kanske bättre vad man menar med begreppet även om de inte är så lämpade som uttryck för fenomenet.

Sociologen Aaron Antonovsky (1923–1994) har också forskat i begreppet livsbemästring. Skillnaden är att Antonovsky har haft mindre fokus på kontroll och mer på människans förmåga att använda sina inre och yttre resurser för att lösa problem och därmed uppnå en starkare känsla av sammanhang.

3.2 Den salutogena teorin

I slutet av 1970 -talet presenterade Aaron Antonovsky första gången det salutogenetiska synsättet. Det fungerade som en motvikt till det patogenetiska tänkandet, som fokuserar på att förklara varför människor blir sjuka. I det salutogenetiska tankesättet koncentrerar man sig på vilka faktor som skyddar individen från att insjukna trots stress och påfrestningar i livet. Genom den inre och yttre livsbemästringen kan man påverka motgångarna till en viss del, men varför klarar sig vissa personer bättre i stressiga livssituationer och vilken sorts hjälp behöver personer för att klara sig i stressiga livssituationer?

Antonovsky (1987) menar att det salutogenetiska synsättet kan härledas till en *känsla av sammanhang (KASAM)*. Han menar att personer kan ha en låg eller hög KASAM. Begreppet KASAM går att spjälka upp i tre mindre delområden; begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Enligt Antonovsky har människan också olika *generella motståndsresurser (GMR)*. GMR kan handla om personliga egenskaper som bra självkänsla, intelligens eller yttre resurser i form av socialt stöd. Dessa GMR -faktorer hjälper människan att nå en högre KASAM. (Antonovsky 1987, 16–17)

För det första är det livets begriplighet som bidrar till känslan av sammanhang. Med begriplighet menar man till vilken grad individen upplever inre och yttre stimuli som förutsägbara och att individen klarar av att skapa en större ordning, vare sig det skulle handla om positiva eller negativa händelser. Antonovsky menar att i fall personen

kan se händelserna som möjliga och förstå innebörden av dem, så bidrar det till en större känsla av sammanhang. Vidare förklarar Antonovsky att ifall individen har förutsättningar och resurser att hantera motgångar, det vill säga bemästra situationer, så ökar det också känslan av sammanhang. Resurser kan i det här avseendet också betyda personer, materiellt stöd, information eller uppmuntran, med andra ord socialt stöd, som kan hjälpa en klara av motgångarna. Som sista faktor, som bidrar till en känsla av sammanhang, såg Antonovsky ifall personen upplevt händelserna som meningsfulla och ifall personen har motivation att arbeta sig vidare. (Antonovsky 1987, 43–46)

3.3 Psykosocialt stöd

De personer, det materiella stödet och de institutioner som finns till förfogande för individen utgör det sociala stödet. Det har forskats i socialt stöd sedan 1970 -talet, men definitionerna av socialt stöd är dock inte helt problemfria. Socialt stöd definieras ofta på olika sätt men gemensamt är ändå att slutresultatet har en hälsofrämjande inverkan. Forskning om socialt stöd handlar främst om de sociala relationernas inverkan på hälsan, om hur sociala kontakter lindrar stress och har en tillfrisknande funktion.

Alla behöver socialt stöd i någon av dessa former. Man kan speciellt anta att unga som varit placerade utanför hemmet, kan ha ett stort behov av olika former av socialt stöd (Sallnäs 2010, 7). Som tidigare konstaterats så har det sociala stödet i eftervården till en betydande del bestått av materiellt stöd i form av bostad och hjälp med ekonomin, samtidigt som det psykosociala stödet förblivit bristfälligt.

Användandet av socialt stöd är ändå inte helt problemfritt. Fastän det finns service till förfogande så kan det kännas stigmatiserande och pinsamt att använda sig av det stöd som finns och detta kan inverka på användandet (Vangelisti 2009, 43). Att göra det möjligt och lätt att ta emot hjälp kan därför ses som en av de viktigaste uppgifterna för professionella, som jobbar med ungdomar som varit placerade utanför hemmet (Sallnäs et al 2010). Det som kan försvåra mottagandet av hjälp är en ojämn maktfördelning. I klientrelationer inom socialvården har, får och tar parterna makt i ojämlika förhållanden. Maktrelationen i psykosocialt arbete är komplicerad om den behandlande parten både har en behandlande och en kontrollerande uppgift. Till exempel ger socialarbetaren psykosocialt stöd men har också ansvar för beviljandet av ekonomiska förmåner. Detta kan leda till att den unga begränsas att tala öppet om det som påverkar hens situation.

Maktobalansen mellan professionell och klient stärks av de positioner och strukturer som servicesystemet ger, samtidigt som den upplevda relationen mellan parterna kan hjälpa att minska upplevelsen av makt- ojämlikheten. Det kan handla om gester, ansiktsuttryck och närvaro. (Johansson 2006, 154–155) En fungerande hjälprelation kräver förutom teknisk och teoretisk kunskap också personlig kompetens hos den professionella. Den personliga kompetensen innefattar livserfarenheter, mognad, empati, flexibilitet samt förmåga att kritiskt reflektera över situationer. Det förutsätts reflektion kring frågor om att förstå människan i olika situationer i livet. Bengt Börjesson (2010) beskriver detta väl och har myntat begreppet den *professionella medmänniskan*. Med det menar han att då professionella tar med sin egen person, sitt engagemang och sin inlevelse i mötet med klienten kan man uppnå långt större och bättre resultat. (Börjesson 2010, 370)

4 Forskningens syfte och målsättning

Syftet med vår praktikforskning är att få kunskap om hur unga upplever eftervården i staden idag och hur eftervårdsarbetet kunde utvecklas, så att det skulle stöda de unga på ett bättre sätt. Syftet är också att få kunskap om eftervårdsplanens roll i arbetet och hur man kunde utveckla användandet av planen i eftervården. Vår målsättning är att lyfta fram de ungas tankar om eftervården och hur myndigheterna kan ingripa för att de unga skall vara bättre förberedda för att själva ta ansvar för sitt liv. En vidare målsättning är att genom praktikforskningen bidra till att minska risken för framtida marginalisering bland unga inom eftervården.

Våra forskningsresultat kommer att delges till arbetsplatsen och förhoppningsvis kommer de tillföra något nytt i arbetet med de unga på eftervårdsenheten. Vi kommer också att dela med oss av forskningsresultaten till andra eftervårdsenheter i huvudstadregionen.

4.1 Forskningsfrågor

I vår praktikforskning strävar vi efter att besvara följande forskningsfrågor:

1. *Vad har de unga för förväntningar och tankar om eftervården?*
2. *Hur kan eftervården utvecklas utgående från de ungas perspektiv?*

5 Praktikforskningens karaktär och forskningsprocessen

Praktikforskning kan ses som en gemensam läroprocess mellan forskare och fältet. När man gör praktikforskning samarbetar man tätt med fältet för att utveckla ny kunskap som är relevant för arbetet. (Satka, Julkunen, Kääriäinen, Poikela, Yliruka ja Muurinen 2016, 23–24)

Forskningsämnet för den här praktikforskningen har kommit från fältet; det finns en önskan om att utveckla eftervårdsarbetet och ett behov av mer kunskap om vad de unga själva önskar sig av eftervården. I praktikforskningen har alla aktörer varit delaktiga; de unga (brukarna), socialarbetarna, socialhandledarna och vi som forskare. Eftersom vi befunnit oss fysiskt på arbetsplatsen har det funnits en möjlighet till diskussion om forskningen under processens gång. Vi kommer också att föra forskningsresultaten tillbaka till fältet och hoppas att de kan bidra med att utveckla arbetet.

5.1 Forskningsprocessen och forskningens tidtabell

Vi träffade eftervårdsteamet i början av oktober 2016 och de ställde sig genast positivt till praktikforskningen och ville gärna samarbeta. Socialarbetarna och socialhandledarna berättade om forskningen för unga som de kunde tänka sig vara intresserade av att delta i studien. De unga fick också våra kontaktuppgifter och hade därmed möjlighet att ställa frågor gällande forskningen till oss. Under tiden 7.12.2016–23.1.2017 följde vi med arbetet på eftervårdsenheten och samlade in vårt forskningsmaterial. Vi gjorde sammanlagt tio intervjuer med unga. Eftersom vi hade en stram tidtabell gällde detta främst de unga som färdigt hade en tid bokad till eftervårdsenheten i december 2016 eller januari 2017. Vi deltog även i åtta ungas möten med socialarbetare och/eller

socialhandledare för att få en uppfattning om vilka ämnen som behandlas under dessa diskussioner och för att få mer kunskap om hur eftervården planeras och förverkligas. För att förstå vilken situation de unga befinner sig i, intervjuade vi främst unga vars möten vi deltagit i. För att få en bild av hur eftervårdsplanerna såg ut och vilka ämnen som behandlas där bekantade vi oss även med planerna med de ungas samtycke.

Tidtabell

Oktober och november 2016: Göra forskningsplan och skicka in ansökan om forskningstillstånd. Bekanta sig med tidigare forskning och litteratur om ämnet. Skriva följebrev, om idén bakom vår forskning och om syftet med forskningen och hur vi tänker utföra arbetet (till unga som kunde tänkas delta i forskningen) och en blankett för informerat samtycke. Börja med att göra intervjuguiden.

December 2016 och januari 2017: Följa med arbetet på arbetsplatsen, göra intervjuer och transkribera dem. Börja med analysarbetet och forskningsrapporten.

Februari och mars 2017: Färdigställande av forskningsrapport, presentation och spridning av forskningsresultat.

5.2 Arbetsfördelning och -process

Vi har gjort praktikforskningen som ett pararbete eftersom vi på det sättet haft möjlighet att samla in ett större material och göra en mer nyanserad forskning som tar i beaktande de behov de unga har i början och i slutet av eftervården. Karin har intervjuat unga som precis börjat sin eftervård och Fredrika har intervjuat unga som är i slutskedet av eftervården. På det här sättet har vi strävat till att få information om vilka förväntningar och önskemål de unga har i början av eftervården och hur de, som befinner sig i slutskedet, har upplevt eftervården. Båda har ansvarat för transkribering och analys av det egna materialet.

Vi har använt oss av Google drive då vi arbetat med vår forskningsrapport. Vi har haft egna ansvarsområden och kommenterat varandras texter samt diskuterat synpunkter och tankar kring forskningen, som dykt upp under processens gång. När det gäller

teoridelen har Karin fokuserat på begreppet livsbemästring och Fredrika på Aron Antonovskys salutogenetiska teori och begreppet socialt stöd.

6 Metod och analys

Eftersom syftet med forskningen är att få mer kunskap om de ungas upplevelser och tankar om eftervården och hur eftervården kunde utvecklas består vårt primära forskningsmaterial av tio kvalitativa intervjuer med unga. Vi har valt att analysera de transkriberade intervjuerna med kvalitativ innehållsanalys.

6.1 Kvalitativ forskning

Med kvalitativa forskningsmetoder strävar man efter att nå den verklighet som forskningsmaterialet uppvisar, i det här fallet informanternas synpunkter och upplevelser. En viktig del av forskningsprocessen är att fatta beslut om vad som är relevant kunskap för forskningen, vilket i praktiken betyder att man också väljer bort information för att begränsa sitt material och att man endast använder sig av det väsentliga.

Det fenomenologiska tankesättet är härskande i samband med kvalitativa forskningsintervjuer. Det betyder att intresset är att förstå sociala fenomen så som aktörerna upplever dem och att det är den relevanta verkligheten (Kvale 2009, 42). I vår forskning var vi intresserade av de ungas erfarenheter och upplevelser. De halvstrukturerade intervjuerna kan till dess yttre form påminna om ett vardagssamtal, men har ändå ett klart syfte och koncentrerar sig på vissa utvalda teman som är av intresse för att uppnå syftet. Intervjuguiden (Bilaga 3) utarbetade vi i samarbete med arbetsgruppen på eftervårdsenheten.

6.2 Innehållsanalys

Kortfattat kunde man beskriva innehållsanalys som en analysmetod som går ut på att hitta det väsentliga i ett material, centrala begrepp som belyser det som är relevant för forskningsfrågan eller -frågorna. Det väsentliga innehållet kodas, analyseras och kategoriseras för att man skall komma åt de teman som återspeglar det centrala budskapet

i materialet. Tuomi & Sarajärvi lyfter fram forskare Timo Laines (Jyväskylä Universitet) allmänna beskrivning eller ram för hur man rent praktiskt kan gå tillväga när man gör en innehållsanalys (Tuomi & Sarajävi 2009, 92).

Ramen ser ut enligt följande:

1. Bestäm, vad är intressant i materialet och fatta ett starkt beslut!
2. a. Gå igenom materialet, skilj åt och märk ut de saker som du är intresserad av
b. Allt annat material faller bort från denna forskning
3. Klassificera, kategorisera, och hitta begrepp i materialet
4. Skriv en sammanfattning.

I verkligheten är en del av processen att man går fram och tillbaka mellan de olika stegen för att lära känna materialet och hitta relevanta kategorier och teman. För att det skall vara möjligt måste man välja ett snävt forskningsområde som är tydligt begränsat – men sedan skall man berätta allt som det är möjligt att få ut ur materialet om det specifika ämnet (2009, 92).

6.3 Etiska överväganden

I forskningen har vi följt de forskningsetiska anvisningar som den forskningsetiska delegationen gett för utförandet av god forskning. Vi följer forskningsetiska principer så som frivillighet, anonymitet och tystnadsplikt. (Kuula 2006, 124–136)

Vi har strävat efter att utföra praktikforskningen med noggrant övervägda etiska beslut. Vår forskning har varit frivillig för alla deltagare och alla har haft rätten att avbryta sitt deltagande när som helst under forskningens gång. Socialhandledarna och socialarbetarna har delgett de unga informationen och därmed har de unga inte utsatts för en pressad situation där de inte kunnat tacka nej. De informanter som deltagit i studien har gett sitt skriftliga samtycke till det. För att säkerställa informanternas anonymitet har vi beskrivit att vi utfört praktikforskningen på “en eftervårdsenhet i en stad i huvudstadsregionen”. Intervjuerna har bandats in och de inbandade intervjuerna har förstörts efter att materialet analyserats. Alla personliga detaljer som skulle göra

personerna igenkännbara, som informanternas namn, har ändrats så att informanterna förbli anonyma.

Vi har beviljats forskningstillstånd för utförandet av vår praktikforskning.

7 Centrala forskningsresultat – Unga som precis inlett eftervården

I det här kapitlet kommer jag (Karin) att presentera resultaten gällande unga som precis inlett eftervården. Ämnen som togs upp under intervjuerna var den ungas upplevelser av eftervården och övergången till eftervård, behovet av stöd och hur den unga ser på sin livssituation och på framtiden. Under intervjuerna behandlades också informantens bakgrund, dvs. när och varför den unga blivit placerad eller omhändertagen, boendesituation, sysselsättning och förhållandet till familjen. Intervjuerna var mellan 17 och 23 minuter långa. Fyra intervjuer ägde rum på eftervårdsenheten och en hemma hos den unga. Överlag upplevde jag intervjutillfällena som avslappnade och naturliga och att de flesta informanterna hade lätt för att berätta om sina upplevelser och tankar.

7.1 Bakgrundsinformation

Informanterna bestod av fem brukare, Miia, Mari, Viivi, Saara och Jussi (namnen är anonymiserade, se 6.3) som vid intervjutillfället var 18–19 år gamla och nyligen inlett eftervården på eftervårdsenheten. Alla informanter tog del av socialhandledning, och därmed var socialhandledaren deras främsta kontaktperson på eftervårdsenheten. Informanterna hade varit placerade eller omhändertagna och alla hade bott på olika anstalter. Informanterna var 7, 11, 14, 15 och 16 år gamla vid den första omhändertagningen eller placeringen. Endel har haft flera placeringar och flyttat till eget boende direkt från anstalten, andra har bott hemma hos föräldern eller föräldrarna mellan placeringarna och mellan det att placeringen tagit slut och de flyttat till eget boende.

En av informanterna studerade, men var inte nöjd med valet av utbildning, och fyra hade avbrutit eller hade en paus i sina studier. Två informanter berättade att de hade avbrutit eller paus i sina studier pga. psykiska problem. Alla informanter hade en vision om vilket yrke som skulle intressera dem och de som hade avbrutit eller hade uppehåll i sina studier hade planer på när och hur de skulle fortsätta studera. Tre av informanterna

berättade att de hade en adhd-diagnos och en hade en socialfobi-diagnos. Fyra berättade om tidigare missbruk. Relationen till den ena eller båda föräldrarna beskrev fyra av informanterna som bra eller mycket bra, två beskrev relationen till sin mamma som den viktigaste relationen för dem. En informant beskrev relationen med föräldrarna som dålig eller obefintlig. Andra viktiga personer var syskon, vänner, socialhandedare, styvpappa, släktingar och pojkvän. Ingen nämnde att de skulle haft kontakt med någon anställd från den eller de anstalter de bott på när de varit placerade. Fyra av informanterna upplevde sin allmänna situation som bättre nu än tidigare, fastän situationen för en utomstående kanske kunde upplevas som instabil och bräcklig, eftersom det för många skett så stora förändringar på en kort tid och problemen ofta varit allvarliga.

Miia bodde vid intervjutillfället ensam i en hyreslägenhet som hon fått via eftervården. Hon upplevde att det gick bra att bo ensam med trivdes inte i huset pga. oroliga grannar. Hon hade en nära kontakt med sin mamma och sin styvpappa samt med sina släktingar och berättade att hon hade några nära vänner. Miia var den enda av informanterna som studerade vid intervjutillfället, men hon var inte nöjd med sitt studieval och hade planer på att ändra studieinriktning och påbörja närvårdar- eller merkonom studier efter examen. Hon upplevde att hon klarade sig bra och berättade att hon alltid skött sina ärenden och inte behövde särskilt mycket hjälp från eftervården.

Saara berättade att det gick mycket bättre nu än tidigare och att det skett en stor förändring i hennes liv under det senaste halvåret. Att flytta till en egen lägenhet och bo ensam för första gången hade varit skrämmande eftersom hon alltid hade haft människor omkring sig. Saara berättade om tidigare drogmissbruk men att hon nu slutat med drogerna och endast dricker alkohol ibland. Hon beskrev relationen med föräldrarna som fungerande och berättade att hon varit hemma hos sin mamma i en månad för att komma ifrån vännerna som höll på med droger. Perioden hemma upplevde hon som skön, då behövde hon inte ta ansvar, hon blev ompysslad och fick bara vara. Saara upplevde att det var det som hjälpte henne att komma ifrån missbruket. Andra positiva och viktiga faktorer var en ny pojkvän, en ny vän som bodde i samma hus och hennes syster, som hon beskrev som sin bästa vän. Hon berättade att hon inte längre hade kontakt med de gamla vännerna som använder droger. Saara hade avbrutit närvårdarstudier och hade nu planer på att börja vid kvällsgymnasiet våren 2017.

Jussi hade också haft problem med missbruk och vid intervjutillfället precis flyttat till en ny lägenhet i en annan kommun, för att få distans från missbrukarna. Han hade fått

nya vänner som inte använder droger, genom sin flickväns kompis pojkvän. Han berättade att han varit utan droger i 3–4 månader, vilket han upplever som en lång period. Jussi tyckte att flytten till egen lägenhet kändes bra och att han inte behövde så mycket hjälp utan utgick från att han måste börja klara sig själv så småningom. Han berättade att han hade kontakt med sina föräldrar och kunde ringa dem vid behov.

Mari hade flyttat hemifrån för en månad sedan och delade nu en ny hyreslägenhet med en kompis. Hon var ändå orolig över sin boendesituation eftersom hon och rumskompisen hade stora konflikter och inte kunde komma överens. Utöver det kände hon sig glad över sina vänner och att hon hade en så bra relation till sin familj, speciellt till sin mamma, som hon beskrev som sin “dagbok”, eftersom hon berättade allt för henne. Hon berättade också om sin mentala hälsa och att hon haft svåra depressioner och led av social fobi, vilket nu också blivit diagnostiserat. Hon upplevde att hon mårde bättre nu än tidigare, men att hon inte ännu hade kapacitet att delta i närvårdarstudierna, som hon avbrutit.

Viivi upplevde att det inte gick särskilt bra för tillfället. Hon kände sig besviken och uppgiven på grund av sin svåra bakgrund och över hur hennes liv såg ut, på grund av de traumatiska händelser hon varit med om. De närmaste personerna i hennes liv var hennes vänner och hennes storasyster. Trots sin svåra situation hade Viivi ändå en stark vision om att hon tänkte utbilda sig genast när hon mårde bättre och skulle klara av det.

7.2 Centrala teman

Genom en grundlig genomgång av materialet lade jag märke till fyra distinkta teman som steg upp. Dessa teman är; 1. Att någon håller i trådarna 2. Psykosocialt stöd 3. Nya insikter om att ha makt och ansvar över sitt liv 4. Eftervårdsplanen – tankar om det förflutna och framtiden.

7.2.1 Att någon håller i trådarna

När det gällde behov av stöd lyfte de flesta fram behovet av att någon påminner dem och “puffar på” så att saker blir gjorda, som det största behovet. Att själv bära ansvar för sin ekonomi, ansökningar mm kändes tungt och komplicerat. Fastän många menade att de i princip vet hur det fungerar t.ex. att ansöka om utkomststöd, behöver de ändå någon som

kan påminna dem och som "håller i trådarna". Denna någon var för de flesta socialhandledaren. Jag lade märke till att desto fler signifikanta vuxna den unga hade i sitt liv desto mindre förtvivlade kände de sig gällande det egna ansvaret.

Miia berättade att hon egentligen bara behövde utomstående hjälp med ansökningar och "papper". Hon hade en bra grund att stå på tack vare ett fungerande och stödjande socialt nätverk och hade därför inte haft en så tät kontakt med eftervården. Hon berättade att hon fått all den hjälp som hon behövt från eftervården och att hon kände att hon fått en bra början.

Mari, som precis hade inlett sin eftervård och veckan innan intervjun haft det första mötet på eftervårdsenheten, lyfte också fram behovet av stöd gällande sin ekonomi och att hon skulle vilja klara av att själv hantera bidragsdjungeln. Hon kände därtill att hon var i behov av mentalt stöd främst pga. den komplicerade situationen med rumskompisen.

Viivi bar en stark känsla av kraftlöshet och utmattning och upplevde att hon inte hade resurser att klara av saker just nu. Hon upplevde att föräldrarna ännu störde hennes liv, fast de inte mer var en del av det, men ändå. Viivi hade också en adhd-diagnos, vilket försvårade hennes möjligheter att sköta sina ärenden.

"..mä en vaan pysty kaikkeen, mä en niinku.. Kun mul on kuitenkin monta sairautta (...) mä unohdan kaiken ja mul on vaikee niinku pysyy.. Kyl mä niinku silleen muistan et joo mun pitää syödä ja mun pitää siivoo ja tälleen ja tälleen, tälleen joo. Mut niinku jos mä sovin että joo nyt mul on viides päivä toi ja jos mä en heti sillä hetkellä kirjoita sitä ylös niin mä en oo todellakaan menossa viides päivä mihinkään.."

Viivi 19 år

Viivi beskrev hur viktig socialhandledaren var för henne och att hon inte skulle ha klarat sig utan henne och att hon antagligen inte skulle ha skött en enda utkomststödsansökan utan henne. Viivi berättade rent konkret hur socialhandledaren brukar ringa och väcka henne på morgonen ifall hon har en tid någonstans.

Saara kände att hon ville att någon hade kontroll över hennes situation eftersom hon inte litade på sin egna förmåga. Hon berättade att hon känner ansvar för sitt liv men behöver någon som bekräftar att allt är under kontroll, annars blir hon stressad.

"Kyl mä niinku osaan ne hoitaa mut sit kun ei oo ketään niinku pakot tai sanomassa et tää pitää tehdä et ymmärrätsä et tää on niinku sua varten tai silleen."

Koska mä oon niinku semmonen et mä lykkään asioita jotka tuntuu vaikeilt et mä teen ne myöhemmin ja sit niinku vaan kaikki kasaantuu yhteen ja sit mä niinku kaikki tuntuu vaan niin leviny et kaikki on niin sekaisin ja sit mä en pysty tekee yhtään mitään ja sit mä lamaannun silleen ja oon vaan niinku niin. Vaikka ei oookkaan niin huonosti sit sen kuukauden jälkeen niin kun se on pois (socialhandledaren på semester), mut se vaan helpottaa tiedätsä et se kertoo mulle et asiat on ihan järjestyksessä ja tilanne ei oo paha..”

Saara 18 år

Behovet av socialhandledarens hjälp och att det fanns någon som höll i trådarna var betydligt större för de informanter som hade en adhd-diagnos. Både Saara och Viivi berättar om att de känner stor stress för att komma ihåg saker och ett stort beroende av sin socialhandledare för att deras vardag skall fungera. Jussi berättar att han behöver hjälp från eftervården med att ordna med sin medicinering, kontakta läkare, med papper och ansökningar. Han har också fått hjälp med att få bostad från eftervården. Han berättar att han lär sig långsammare än andra pga. sin adhd. Och andra sidan visade han en stor målmedvetenhet i hur han tänker gällande sitt liv och på den egna kapaciteten. Men som forskare fick jag känslan av att han kanske sade det som han tänkte att han borde säga.

7.2.2 Psykosocialt stöd

Nästan alla informanter betonade behovet av psykosocialt stöd och relationen till socialhandledaren, hur viktig den är och hur man inte skulle ha klarat sig utan den. Socialhandledaren var ett stort stöd i nya situationer.

“Joo, mul on vähän sellaisii vaikeit hetkii välillä uusien ihmisten kaa ja just joku psykologi tai tällanen missä pitää puhuu mun elämästä niin tulee vähän vaikeuksii niin X on aina jelpimassa mua siinä.”

Viivi 19 år

“Uusiin paikkoihin meneminen on niin hirveen vaikeet ja sit silleen et joku pitää patistaa mua ja tulla mun mukaa et muuten mä jätän kaiken tekemättä. Ja niinku muistuttaa..”

Saara 18 år

Saara upplevde att hon behövde hjälp med allt och att stödet från socialhandledaren var avgörande. Hon menade att allt är fast vid relationen till socialhandledaren och att hon har haft tur eftersom hon har en så bra socialhandledare.

Miia tyckte att det var lätt att närma sig de anställda och att det ibland var skönt att tala med någon utomstående om sin situation, fastän det egna behovet av hjälp och stöd inte var så stort, eftersom hon hade ett så bra eget nätverk. Hon poängterade att bara vetskapen att kontaktpersonerna fanns och var tillgängliga kändes som en trygghet.

“Kyl se on paljon et sä tiität kun sä laitat jonkun viestin et se tulee niinku parempi olo kun sä tiität et joku niinku ottaa sun viestin huomioon ja vastaa sulle. Eikä sillee et menee joku viikko ja sit se vastaa ja..”

Miia 18 år

7.2.3 Nya insikter om att ha makt och ansvar över sitt liv

Flera av informanterna har börjat eftervården redan vid 17 års ålder, när de fortfarande bodde på anstalt. Många berättar att de nog hört om eftervården tidigare men att de inte vetat vad eftervård innebär rent konkret. Mari berättade att hon tidigare haft en negativ inställning till personal inom socialvården och inte velat ta emot hjälp men att hon nu ändrat inställning och är tacksam för den hjälp hon får nu.

“Et silloin pienempänä en varmaankaan, et silloin kun täytän 18 en ota mitään apuu vastaan, mut sit tietekin nyt kun on kasvanut niin.. Mun mielestä on tosi hyvä et on tollainen vielä kun että se ei ole niin että kun täytät 18 niin kaikki lakkaa, et sit sul on vielä siihen 21 vielä se..”

Mari 18 år

Mari berättade att hon har haft många olika socialarbetare och att de ofta bytts ut. Den socialarbetare hon hade innan övergången till eftervården hade hon hunnit träffa två gånger. Hon förklarade att hon tidigare, innan hon börjat eftervården, haft svårigheter att få kontakt med sin socialarbetare och att hon ibland varit utan socialarbetare, som vid tillfällen då en slutat och den nya inte ännu hunnit börja. Hon berättade att hon under två år hade tre socialarbetare och att även om det alltid känts nervöst att träffa en ny person och tungt att börja från början, har hon ändå varit nöjd med sina socialarbetare.

“Niinku et toiseen ehti tutustuu, silleen et jes tos on hyvä sossu, niin sit se taas vaihtuu..”

Mari 18 år

Viivi visste inte vad eftervård var före det började och hennes inställning var till en början negativ och skeptisk, mycket på grund av att hon upplevt att hon behandlats orättvist av socialarbetarna på anstalten där hon bodde tidigare. Hon reflekterade också över sitt egna beteende och hennes egna fördomar och hur det skett en förändring i den egna inställningen.

“Mul oli tosi tarkka se et minkä henkilön kaa mä ees pystyn puhuu mut sit tietsä mulle sanottiin et se on vanhempi nainen ja tälleen ja sit mä olin aivan et ei hitto ei nyt onnistu yhtään.. Mut sit.. Se on ihan mukava, tosi mukava, parhain..”

Viivi 19 år

När Viivi talar om tidigare erfarenheter av socialarbetare tycker hon att de inte ansträngt sig tillräckligt för att lära känna henne och att de varit för byråkratiska. Hon tycker att det är annorlunda på eftervårdsenheten, eftersom hon här blir bemött som en vuxen. Hon upplever också att det är mer avspänt, att hon får den hjälp hon behöver och att det inte hålls några påtvingade möten.

Saara förklarade att hon nu efter nio månader i eftervård märkt att då hon inte gjort någonting åt sin situation så händer det heller inget, att det är upp till henne själv att få en förändring i sitt liv. Hon berättar också att detta är något som sagts till henne ända sedan eftervården börjat men att hon först nu insett att hon måste göra saker för att förbättra sin situation. Hon berättar att hon inte tänkt i dessa banor tidigare.

”Mä ajattelin vaan et jee nyt mä oon vapaa ja pääsen pois laitoksest ja sit kaikki ei mennytkään niin ku mä ajattelin (...) Mm, kaikki on mun käsissä oikeesti, se on aika pelottavaa kyllä.”

Saara 18 år

Några beskriver hur händelser tidigare inträffat t.ex. gällande anstalt-placering eller medicinering med ord som *“mut laitettiin”, “mut pistettiin”, “mulle syötettiin”* eller *“mut lähetettiin”*, vilket gav en känsla av att de tidigare upplevt en slags maktlöshet gällande beslut som fattades om dem. I svaren kommer det tydligt fram att informanterna först nu insett att de själva har makt och bär ansvar för sina liv. Samtidigt som de upplevde en ny känsla av makt och ansvar var de oroliga för hur de skall klara av det och kanske därför mer villiga att ta emot hjälp nu än tidigare. Många visade en stark yttre självsäkerhet även om de inombords kände sig osäkra.

7.2.4 Eftervårdsplanen – tankar om det förflutna och framtiden

Efter att ha bekantat mig med informanternas eftervårdsplaner lade jag märke till att ramen för planen är väldigt fri. De färdiga rubrikerna är vem som gjort planen, när planen gjorts, deltagare (i mötet då planen gjorts), den ungas bostadsort, öppenvårdens stödinsatser, utvärdering och till vilka personers kännedom planen ges. I eftervårdsplanen beskrevs alltid den ungas situation gällande studier eller sysselsättning, fritid, familjesituation, ekonomi och medel för eget hushåll samt de ekonomiska rättigheter den unga har i och med att hen är klient inom eftervården. Ibland beskrevs vårdkontakter, hälsa, missbruk, hur vardagen fungerar, hur den unga kan hantera sin ekonomi, behovet av psykosocialt stöd och den ungas behov av särskilt stöd eller särskild hjälp. Planerna såg därmed ganska olika ut och i vissa planer kom det fram mer information än i andra. I en del planer togs även följande teman upp; målet med eftervården, den ungas personliga mål, framtidsplaner och den ungas egna tankar om sin situation.

Överlag verkade informanterna som precis inlett sin eftervård inte särskilt intresserade av sin eftervårdsplan. Många upplevde att det kommer så mycket papper och planer hela tiden och att det som skrivs ofta är "tomma ord" som bara skrivs för att det hör till. Alla berättade att de läser sina planer och känner att de har möjlighet att påverka innehållet men ingen hade varit med och skrivit sin plan.

“Kyl mä välil luen niitä mut välil taas ne on turha lukee koska ne suunnitelmat (...) Koska niinku vaikka siin suunnitelmas luki aina niinku jotain niin ei se kuitenkaan ikinä mennyt sillai. Aina meni väärin päin..”

Viivi 19 år

Viivi berättade att hon har haft svårigheter med att ta det som skrivs i planerna på allvar eftersom det aldrig blivit som man planerat. Eftervårdsplanen har varit ett undantag eftersom hon nu haft möjlighet att påverka, något hon upplevt att hon inte haft tidigare. I och med att hon tycker att det skett en förändring i hur man förhåller sig till henne och att hon att hon nu kan påverka sin situation, förhåller hon sig på ett annat sätt också till planen.

Saara säger att eftervårdsplanen inte har någon större betydelse för henne. Hon tyckte tidigare att planerna främst skrevs för att hålla handledarna och föräldrarna nöjda men förklarar att inställningen nu förändrats eftersom hon är så uttråkad av sin situation

och påriktigt vill ha en förändring i sitt liv. När hon läser gamla planer och rapporter har det fått henne att fundera på sig själv och på det egna handlande.

“No semmonen et mä oon muuttunut ainakin niinku, et en mä tekis asioita enää samal taval kun mitä mä oon silloin niinku ajatellut ja miten ne meni tai silloin kun asui laitokses niin aina jos piti tehdä jotain tollasii niin yleensä ei niitä asioita siihen kirjoitettu et oman kämpän ja meen kouluun ja duuniin ja ne laitettiin sinne vaan sen takii et pidetään ohjaajat tyytyväisinä eikä vanhemmat marise eikä niinku ajateltu silleen et joo et mä haluun oikeesti tehdä näin vaan niinku ei sitä kirjoitettu itteensä takii silloin ainakaan”

Saara 18 år

Miia förklarar också att hon brukar läsa gamla planer och texter och att det fungerar som ett sätt att bearbeta tidigare händelser och reflektera kring den egna bakgrunden och hjälper henne att inse att hon kommit vidare.

Förutom att samtalen om eftervårdsplanen ofta ledde till att informanterna berättade om hur de förhöll sig till sitt förflutna berättade de också om hur de tänkte om framtiden. Överlag visade informanterna som precis inlett eftervården en stark målmedvetenhet och tro på sig själv när det gällde framtiden. Alla hade funderat på sin framtid och hade tankar om antingen vilken utbildning de ville ha, hurdant jobb de önskade sig eller om familj och barn. Jag blev lite överraskad av att många hade så tydliga visioner av hur de ville att deras liv skulle se ut när de blev vuxna eftersom det inte alls är en självklarhet att man har det vid 18–19 års ålder. De flesta drömde om en ‘normal’ vardag och någon sa att de vill vara på ett annat sätt än hur deras föräldrar varit när det var tal om föräldraskap. Fastän flera nämnde en önskan om barn var det bara en som talade om en önskan att leva i ett parförhållande.

När jag frågade om informanternas tankar kring att eftervården tar slut när de fyller 21 kände de flesta sig lugna och tänkte att det ännu är en lång tid till dess och att de hinner lära sig. Också Viivi, som kanske hade det svåraste utgångsläget och svårt just nu, sade att hon ser ljusst på framtiden och tror att hon kommer att växa och utvecklas så mycket under de följande åren att hon kommer att klara av livet också efter att eftervården tar slut.

8 Centrala forskningsresultat – Unga som är i slutskedet av eftervården

I det här kapitlet presenterar jag (Fredrika) resultaten för de unga som håller på att avsluta sin eftervård. Först presenterar jag informanterna och sedan går jag igenom de centrala teman som kommit fram ur materialet.

8.1 Bakgrundsinformation

Jag har intervjuat fem unga, Noora, Markus, Maria, Nico och Kaisa, i åldern 20–21. Fyra av intervjuerna utfördes på eftervårdsenheten och en i samband med ett överföringsmöte på enheten för vuxen socialt arbete. Jag upplevde intervjuerna som avslappnade och att de unga verkligen ville dela med sig av sina erfarenheter. Samtidigt var det ibland svårt för de unga att självmant ge ett uttömmande svar på intervjufrågorna. Till exempel i intervjun med Kaisa, diskuterade vi länge vilka olika former av stöd hon fått, men först då jag ställde en direkt fråga om gruppverksamhet, berättade hon att hon även deltagit i olika grupper.

Intervjuerna var mellan 10 och 25 minuter långa. Teman som behandlades i intervjuerna var informanternas bakgrund, erfarenheter av eftervård och behov av stöd samt utvecklingsförslag. Förutom intervjuerna deltog jag i tre av de ungas möten med socialarbetare och socialhandledare. Jag har även bekantat mig med fyra av de ungas eftervårdsplaner.

Tre av informanterna hade blivit placerade i 16-års åldern och två av dem när de var 13 år gamla. Informanternas tonår hade varit instabila, de hade bott på flera olika anstalter eller också hade det varit med om flera placerings-perioder. Alla informanter hade avklarat grundskolan och påbörjat någon yrkesutbildning. Vid intervjutillfället var det två som studerade, en som jobbade och två som inte hade någon sysselsättning för tillfället. Tre av informanterna bodde självständigt, en tillsammans med sin flickvän och fastän en av informanterna bodde tillsammans med sin mamma, så kunde även hon ses som att hon uppnått självständighet i fråga om boende.

Noora, som vid intervjutillfället bodde med sin mamma, skulle ha velat flytta till eget, men pga. att hon ville försöka hjälpa sin mamma, hade det varit svårt. Noora var i arbetslivet, på sin andra arbetsplats, och hon trivdes bra. På sin första arbetsplats hade

hon haft problem med utbetalning av löner och en osaklig förman. Nu, när hon befann sig i slutskedet av eftervården, upplevde hon att hon inte hade något speciellt behov av stöd, men tidigare hade hon fått hjälp med många saker.

“tota just niinkun että niiden kanssa haettiin mulle koulua, haettiin vuokraa ja mistä mun piti hakea mitäkin ja hän auttoi mua kaikissa viranom.. tai virallisissa paperiasioissa sun muissa, et enhän mä tiennyt mitään, miten nää kaikki jutut toimii, niin tota sellaista apuu”

Noora 21 år

Maria studerade till närvårdare. Hon hade haft två längre uppehåll i studierna på grund av depression. Hon upplevde att hon fått ett stort stöd av hennes ansvarslärare på skolan. Hennes släkt bodde till största del på annan ort och hon drömde om att flytta närmare dem i ett senare skede. I Marias fall hade eftervården betytt hjälp med att hitta bostad och komma vidare i vardagen, trots att hon stundvis mått psykiskt dåligt. Maria upplevde att hon haft tur, då hon fått en socialhandledare där samarbetet fungerat bra.

Markus hade tidigare haft svårt rusmedelsmissbruk men nu kommit ifrån det. Han hade lyckats få en egen bostad med hjälp av eftervården. Markus hade tidigare arbetat ett år, men för tillfället saknade han sysselsättning. Vid intervjutillfället väntade han på besked om han blivit antagen till en utbildning. Det fanns en misstanke om att Markus hade en neuropsykiatrisk störning, men han hade inte ännu fått någon diagnos. Markus enda inkomst var utkomststöd och ekonomiska situationen var dålig pga. tidigare skulder.

Kaisa hade bott för sig själv redan i flera år och skulle snart flytta ihop med sin flickvän. Vardagssysslorna skötte hon utan problem, men dygnsrytmen var snedvriden på grund av att hon varit sysslolös i ett och ett halvt år. Hon hade påbörjat olika utbildningar, som hon av olika anledningar avbrutit. Hon ansåg att skolgång inte passar henne eftersom hennes tålamod inte räcker till, när undervisningen framskrider så långsamt. Kaisa var intresserad av byggbranschen och hade blivit lovad en läroavtalsplats som hon nu väntade på att skulle börja. Hon berättade att hon pga. byråkratiska skäl varit tvungen att anmäla sig som arbetslös för att kunna påbörja läroavtalet. Kaisa var hoppfull på att snart få påbörja utbildningen och hon var inte intresserad av tänka ut någon alternativ plan, vilket även diskuterades på mötet där jag deltog.

Nico bodde tillsammans med sin flickvän och vardagen rullade på. För tillfället gick han en två-årig yrkesutbildning och förväntas bli klar våren 2017. Nico upplevde att

framtiden var öppen, han trivdes med utbildningen och att slutföra studierna var hans primära mål. Nico upplevde att det var hans eget ansvar att sköta sina saker och ansåg sig inte behöva så mycket hjälp utifrån. Gällande eftervården hade stödet främst handlat om träffar med socialhandledaren för att få hjälp med ansökningar.

8.2 Centrala teman

Nedan presenterar jag fyra teman som dykt upp ur forskningsmaterialet. Dessa teman är 1. Familjeförhållanden i förändring 2. Psykosocialt stöd 3. Att lära sig av sina misstag samt 4. Framtiden och fungerande överföringar.

8.2.1 Familjeförhållanden i förändring

Informanternas familjesituationer var komplicerade, både när det gällde föräldrar och syskon. Alla hade någon slags kontakt med någondera föräldern, men på flera plan förblev det sociala stödet från familjen otillräckligt. Både Noora och Maria beskrev sin relation till mamman som en belastande faktor. Bådas mammor hade problem med såväl den fysiska som den psykiska hälsan och det här ledde till mer oro och belastning än stöd för dem.

Noora bodde tillsammans med sin mamma men situationen var problematisk. Nooras mamma hade stora problem med att ta hand om sig själv, speciellt när det gällde ekonomin. Hon hade valt att bo tillsammans med sin mamma som ett försök i att få ordning på mammans situation, vilket hade en negativ inverkan på deras förhållande.

“..en tiedä onko meillä sellaista tytär ja äiti suhdetta, ei me oikein voida puhua tai mitään, ehkä se on parempi niin että jos me asuttais erillään niin uskoisin myös että meidän suhde olis parempi kuin mitä se on nytten, kun ei se toimi meillä se, ei me riidellä tai mitään, mutta se on niinkun, se on vähän jännä tai silleen.”

Noora 21 år

Relationen mellan Noora och hennes biologiska bror var problematisk och försvårade situationen ytterligare. Noora upplevde att brodern saboterade hennes försök att hjälpa mamman, genom att tala illa om henne bakom hennes rygg. Brodern hade flera gånger betett sig hotfullt mot Noora och en gång hade han försökt strypa henne. Noora hade även

flera halvsyskon som hon tappat kontakten med, i och med att hennes pappa dött och hon inte kom överens med sin styvmamma.

Överlag verkade informanternas familjenätverk instabila. Alla informanternas föräldrar bodde skilt och i Markus och Kaisas fall hade pappan aldrig funnits med i vardagen. Markus var den enda där detta togs upp som ett tema att jobba med i eftervårdsplanen. För övrigt verkade familje- och nätverksarbetet vara ganska passivt, både från eftervårdens och de ungas sida.

”.. sos.ohjaaja on kysynyt et jos äiti soittaa vaik tänne että se halua tietää jotain et onks sil lupa kertoa, niin mä oon sanonut et joo et, mut ei äitii niinkun silleen, en nyt sano et ei kiinnosta mun asiat, vaan et kun se näkee et mul menee hyvin niin ei sil oo tarvetta soittaa joka viikko sos.ohjaajalle.. ”

Kaisa 20 år

En del informanter berättade att de fick stöd av andra personer, såsom mor- och farföräldrar, vänner och flick- och pojkvänner. Att få godkännande och bli uppskattad var något Noora saknade. Hon skötte om sin mammas ärenden men upplevde ändå inte att hon fick den uppskattning hon tyckte att hon förtjänade.

”..sitä mä kummiskin tarviin niinkun äitiä et silleen, että hän sanoiskin mulle joskus että se on ihan ylpee musta tai että mun veli on väärässä, mutta kun mä niinkun kaipaen sellaista varmistusta niin hän sanoo että mee sun pomolta hakee sitä hyväksyntää ja puolustaa vaan mun veljeä. On se vähän surullista.”

Noora 21 år

8.2.2 Psykosocialt stöd

Informanterna var eniga om att det bästa med eftervården var den lätta kommunikationen, det goda bemötandet och den låga tröskeln till de professionella. De uppskattade framförallt de professionellas tillgänglighet. Många poängterade vikten av att om de skickat ett meddelande eller ringde så visste de att de snabbt skulle få svar och att man inte själv behövde grubbla över saken. Noora använde ord som privilegierad och Maria önskade att alla skulle ha möjlighet till eftervård.

Kaisa betonade vikten av att bli accepterad. På mötet med socialarbetaren tog Kaisa upp det att hon läst igenom sina dokument från placeringstiden och hade svårt att känna igen sig själv i dem. För Kaisa betydde det mycket att de professionella inte var

dömande, även om hon betett sig dåligt tidigare. Hon kände att socialhandledaren var genuint intresserad av henne. Enligt Kaisa påvisades detta t.ex. med att socialhandledaren själv skickade meddelanden och hörde efter hur hon mårde. Ansvar för kontakten låg inte bara på henne själv.

Alla informanter berättade att de träffade socialhandledaren oftare än socialarbetaren. Träffarna med socialhandledaren var mera regelbundna och med kortare intervall i början. Alla informanter upplevde att det gick lätt att få ett extra möten vid behov. Socialarbetarna träffade de unga mer sällan, bara vid tillfällen då eftervårdsplanen skulle uppdateras eller det var andra "större" eller mer invecklade frågor, ofta gällande utkomstöd. Trots det, betydde det inte automatiskt att socialarbetaren skulle ha varit mera avlägsen eller svårare att få tag på.

Det är ändå inte bara de professionella som hjälper i eftervården. De unga kan också hitta hjälp och stöd i varandra. Kaisa hade deltagit i gruppverksamhet och temakvällar som arrangerades på enheten.

"..asumisenillat niin ne on ollut just sellasii et kerrotaan asumisesta ja rahankäytöstä ja hakemuksista ja tollasist jutuist, et ne on ollu sellasii vähän niin kun enemmän aiheellisia et noi tyttöjen illat on ollut sellast vähän vapaa-ajan viettoa..(...) molemmat on kyllä ollut kivoja, et ei ne asumisen illatkaan oo ihan niinkun ollut sellasii että käydään tuolt valkokankaalta niit aiheita et siel sai kysyy ja käydä keskustelua niiden kanssa vaik siel olikin monta, et se oli sellasta kivaa!(...) tuli tietoo sellasista sioista mitä ei tiennyt kun joku toinen nuori vaik kysy jotain.."

Kaisa 20 år

Eftervårdsenheten hade tidigare arrangerat både grupper med specifika teman eller sådana med fri samvaro, men denna typ av verksamhet var nerlagd för tillfället pga. utrymmesbrist. Som tidigare konstaterats (se 2.1), är gruppverksamhet något som rekommenderas att erbjuda unga inom eftervården. Genom gruppverksamhet ges de unga en möjlighet till psykosocialt stöd i form av kamratstöd.

8.2.3 Att lära sig av sina misstag

För många hade eftervården varit till stor hjälp när det gällde att gå igenom och komma tillfreds med sina tidigare upplevelser.

Noora hade gått den långa vägen, när omhändertagningen tog slut sörjde hon sin pappa som precis dött. Hon var ovillig att stanna kvar på anstalten där hon bodde, även om det rekommenderats och hon haft möjlighet till det. Hon tyckte om de anställda och har fortfarande kontakt med dem, men hade bara en känsla av att hon ville bort. Först flyttade hon till en av sina bröder, tills hon hittade en egen lägenhet. När hon flyttat till den egna lägenheten träffade hon en man som utnyttjade henne ekonomiskt och hon förlorade hela sitt arv och skuldsatte sig rejält. Nu tänker hon att hon borde ha valt annorlunda, för då skulle hon troligtvis ha en utbildning, ha kvar sitt arv och därmed ha en bättre ekonomisk situation. Hon har ändå tagit ansvar för de val hon gjort och arbetat hårt för att betala sina skulder.

Markus hade till en början svårt att förbinda sig till eftervården. Han berättar att missbruket tidigare styrde hans liv. Som 19 -åring väcktes ändå tanken om att börja ta ansvar för sitt liv och han började aktivt delta i eftervården. Ganska snabbt efter att Markus aktiverat sig, lyckades han få en egen bostad. Han upplever att han fått hjälp med det mesta. Liksom de andra informanterna trivs Markus bra med att bo ensam även om känner av att tidigare val utgör utmaningar idag.

“..viikonloput ja jotain tämmösii, ne on vähän vaikeit aina.. et sitä rahaa aina tuppaa menee vähän liikaa ja..(..) Mut nyt siis ihan normisti arki rullaa, et kunhan pääsisi viel sinne kouluun niin olis viel parempi”

Markus 20 år

I två intervjuer kom det fram att informanterna hade fått problem med sin ekonomi tidigare, som de orsakat själva. Markus hade jobbat hårt för att bli av med sina skulder och för tillfället betalade han av på skulderna från utkomststödets grunddel, vilket gjorde att han måste ha kontroll och leva extra sparsamt nu.

8.2.4 Framtiden och fungerande överföringar

Gällande framtiden var det viktigaste, för unga som var i slutskedet av eftervården, att 'klara sig', vilket betydde att få en utbildning, reda upp sin ekonomi och vara friska.

"Hoitaa opiskelut kunnialla loppuun, ehkä jatko-opintoja, oon miettinyt sosionomiks ja sit jossain vaiheessa muutan Savoona, sieltä on sukujuuret niin veri vetää, mut eipä nyt muuta."

Maria 20 år

Kaisa och Noora hade båda bott utomlands tidigare och drömde om att flytta utomlands i något skede. Detta var ändå inte ännu aktuellt, Kaisa ville t.ex. först skaffa sig en utbildning.

"...toivoo vaan että kaikki menee hyvin, että pärjää. Joskus ehkä omakotitalo ja lapsia, tällä hetkellä mulla on mielessä että muuttaisin takaisin Ruotsiin.. (...) mut se ei ole vielä ajankohtaista! Sit kun on ammatti niin sitten "

Kaisa 20 år

Alla hade inte planerat sin framtid så noga, men många förhöll sig lugnt till att eftervården skulle ta slut. Det fanns en tillit till den egna förmågan och många unga upplevde att de lärt sig hur saker skall skötas. En del upplevde att de hade personer i sitt eget nätverk som de kunde vända sig till vid behov. Samtidigt fanns det en stark uppfattning att socialhandledaren finns till den ungas förfogande fastän eftervården officiellt tar slut.

"siis saanhan mä tääl silti käydä et, et eihän se niin kun lopu siihen et, mul ei vaan oo sitä omaa työntekijää sitten".

Kaisa 20 år

Eftervården kommer inte alltid direkt igång vid 18 års ålder, vilket också nämnts tidigare. Eftersom Markus och Noora inte i början gick med på att ta emot hjälp från eftervården, kommer eftervårdsperioden att bli ganska kort. Noora hade en önskan om att eftervården skulle vara längre.

“..mulla on ollut niin hyvä kokemus jälkihuollosta että mun mielestä se on ihan täydellinen miten se on nytten, nyt mä alan kyynelehtii.. että tota ei oo, paitsi että se on aivan liian lyhyt! Joo, sen olis hyvä olla sinne 25 ikä vuoteen..”

Noora 21 år

Vad som händer efter eftervården är därmed en viktig fråga. Behovet av hjälp efter eftervården är dock individuellt. Till exempel Nico trodde inte att han kommer att ha behov av hjälp efter att eftervården tar slut. I intervjuerna kom det fram att övergången från barnskyddet till eftervården verkade fungera bra. Markus berättade att det ordnats ett infotillfälle på stället där han varit placerad, var man berättat om eftervården och vilka saker man kunde få hjälp med. Ofta började dessutom socialhandledningen redan då den unga var 17 år, vilket gjorde övergången lättare.

”eka mä en vissiin tainnut edes ottaa sitä mut sitä mä otin..(...) mulle sanottiin sitä et mä tarttisin aika lailla apua noitten papereiden kaa, kun mä en eka hallinnut sitä ja sitä se vähän jäi päälle kun mä opin sen tekee, niin se oli aina helppo tulla tänne tekee niitä..”

Nico 20 år

Då jag bekantade mig med de ungas eftervårdsplaner fäste jag uppmärksamhet vid att det i planen sällan gjordes upp planer på längre sikt. I en av planerna togs det upp att en eventuell övergång till vuxensocialarbete var aktuell, men det nämndes inte vilken form av stöd den unga i framtiden hade behov av och planeringen av överföringen hade inte ännu påbörjats, då den unga hade ett drygt halvår kvar av eftervården.

Skillnaden i sättet den unga blev bemött på på eftervårdsenheten jämfört med bemötandet på enheten för vuxensocialarbete var stor och blev synlig vid intervjun som utfördes i samband med ett överföringsmöte. Den största skillnaden var den uppenbara avsaknaden av psykosocialt stöd och att det var klart att kontakten inte skulle bli så personlig som den varit på eftervårdsenheten. Jag fick uppfattningen att socialarbetaren för vuxen socialarbetet främst var intresserad av den ungas behov av utkomststöd. Socialarbetarens gav sina kontaktuppgifter, samtidigt som det visade sig att hen var svår att nå pga. den stora arbetsmängden. Kontrasten var stor i jämförelse med den välkomnande och smidiga kommunikationen inom eftervården.

9 Sammanfattning

Vi har, på initiativ av en stad i huvudstadsregionen, i vår praktikforskning utforskat de ungas förväntningar, erfarenheter och utvecklingsförslag av eftervården i staden. Eftersom vi gjorde arbetet i par möjliggjorde det att vi kunde intervjuva både unga som precis inlett eftervården och unga som är i slutskedet av sin eftervård. Materialet i vår undersökning består av tio kvalitativa intervjuer som transkriberats och analyserats med kvalitativ innehållsanalys. Förutom intervjuerna har vi också fått delta i de ungas möten med socialarbetare eller socialhandledare samt bekanta oss med deras eftervårdsplan. Våra teoretiska utgångspunkter i forskningen har varit begreppet livsbemästring, Aaron Antonovskys salutogena teori samt psykosocialt stöd. I forskningen har vi lyft fram det som de unga beskrivit som speciellt betydelsefullt gällande deras upplevelser av eftervården.

Forskningsresultatet påvisade bristerna med den stora ombytligheten bland professionella inom barnskyddet. Några unga lyfte fram att de hade förhållit sig avvaktande till eftervården i början pga. tidigare dåliga erfarenheter av t.ex. personal på anstalter. Det hade varit svårt för de unga att få en känsla av kontinuitet och sammanhang och att känna förtroende för "systemet", då bakgrunden varit splittrad gällande kontakten till myndigheter, ett stort antal placeringar och upplevelser av att saker inte går som planerat. Inställningen till att ta emot hjälp hade ändrats ganska snabbt efter att de unga inlett eftervården och alla informanter upplevde att eftervården utgjorde ett betydelsefullt stöd för dem.

Förutom hjälp med ekonomi, bostad och ansökningar upplevde många speciellt *tillgängligheten, det psykosociala stödet* och det att det var *någon som "höll i trådarna"* som avgörande, för att de skulle klara sin vardag. De unga var oroliga över sin förmåga att hantera den inre livsbemästringen, till exempel att fatta beslut, ta ansvar för sina beslut och att lita på den egna förmågan, var en utmaning för många. Eftersom många samtidigt gav en bild av att de var väldigt målmedvetna och trodde på sig själva, när det gällde framtiden, upplevde vi som forskare att det inom många fanns en kamp mellan ett tuff självsäkert yttre och ett osäkert inre speciellt bland de unga som precis inlett eftervården.

Flera unga hade i samband med övergången till eftervården börjat reflektera över sin bakgrund och på varför de handlat som de gjort tidigare. Fastän de inte upplevde

eftervårdsplanen som så betydelsefull, visar forskningsresultatet ändå att gamla planer och dokument fungerade som ett sätt att bearbeta sin bakgrund. De unga förhöll sig mer positivt till eftervårdsplanen än vad de gjort till tidigare planer, eftersom de nu upplevde att de hade möjlighet att påverka, på ett annat sätt än tidigare. Ramen för eftervårdsplanen visade sig vara ganska fri, vilket gjorde att eftervårdsplanerna såg ganska olika ut. Teman som målsättningen med eftervården, den ungas egna målsättningar, framtidsplaner eller upplevelser av den egna situationen fanns inte som givna rubriker och berördes därmed endast i några planer. Dessa betydelsefulla och relevanta teman som handlar om framtiden och lyfter fram den ungas tankar, kunde fungera som en del av ramen för eftervårdsplanen, och inte vara slumpmässiga teman som ibland tas upp och ibland inte.

Många unga lyfte fram att de uppskattade tillgängligheten, den låga tröskeln att be om hjälp och det jämlika bemötandet. Alla unga som deltog i studien upplevde att det var lätt att ta emot hjälp på eftervårdsenheten. De upplevde också att de anställda visade ett genuint intresse för dem och deras situation. Många kände att de nu blev bemötta som vuxna för första gången, vilket gjorde att deras vilja att ta emot hjälp också blivit större. Några förklarade att den makt-obalans som de tidigare upplevt i kontakten med socialarbetare, inte existerade på eftervårdsenheten. Eftersom barnskyddets eftervård är frivillig och de unga redan är myndiga, är också utgångsläget för arbetet annorlunda, vilket kan förklara maktaspekten.

På eftervårdsenheten har man även insett vikten av det psykosociala stödet, och man jobbar aktivt med att hjälpa den unga till både en starkare inre- och yttre livsbemästring. Många unga behövde stöd i nya situationer och i relationer. Detta kunde t.ex. gälla skol- eller psykologbesök, som kändes oöverkomliga om inte socialhandledaren eller socialarbetaren följde med. Bland de unga fanns det även ett behov av stöd i relationen till föräldrarna, som i vissa fall var väldigt problematisk. Av de unga som befann sig i slutskedet av eftervården hade många också fått hjälp med att reflektera över de misstag och felaktiga val de tidigare gjort, och hur det hade hjälpt dem att se sammanhang och utvecklas som individer. Aaron Antonovsky (1987) menar att även motgångar i livet kan höja känslan av sammanhang, ifall dessa för individen kan uppfattas som begripliga, hanterbara och meningsfulla i ett senare skede (1987, 43–46).

Forskningsresultatet visade att en stor andel av de unga hade neuropsykiatriska diagnoser. Av de unga som precis inlett eftervården hade tre av fem en adhd-diagnos,

vilket gjorde att utmaningarna med bl.a. både den inre- och yttre livsbemästringen var speciellt stora. Vikten av att det fanns någon som "höll i trådarna" betonades speciellt av dessa. De berättade att de hade stora svårigheter med att komma ihåg saker och att de kände att de behövde någon som kunde bekräfta för dem att saker och ting var under kontroll. Oron för dessa unga förblev stor med tanke på att eftervården redan tar slut vid 21-års ålder och pga. vuxensocialarbetets begränsade möjlighet till t.ex. psykosocialt stöd. Den neuropsykiatriska problematiken kombinerat med avsaknaden av vuxna signifikanta personer upplever vi som stora utmaningarna för unga inom eftervården. Mary Collins (2001) poängterar att man istället för att fokusera enbart på självständighet som målsättning inom eftervården även borde satsa allt mer på den ungas förmåga till interaktion och mellanmänniskt samspel. Detta kan ses som extra aktuellt för denna grupp av unga. Eftersom de mest sårbara unga inom eftervården är de som saknar stödnätverk, kan nätverksarbete, stödgruppsverksamhet samt strävan till att finna vuxna signifikanta personer, som kan stöda den unga när eftervården tagit slut, ses som en viktig del av arbetet (2001, 288).

När man jämför de unga som precis inlett sin eftervård med dem som är i slutskedet fanns det en skillnad gällande antalet unga som deltog i studier eller annan sysselsättning. Av dem som precis inlett eftervården studerade en av fem och av dem som var i slutskedet av eftervården var tre av fem sysselsatta genom studier eller arbete. Även om forskningsmaterialet i är relativt litet kan man tolka det som att det under eftervårdsperioden skett en utveckling eller att de ungas situation stabiliserats, eftersom de som var i slutskedet av eftervården bättre klarade av att förbinda sig till studier eller arbete. En annan skillnad mellan grupperna var att de unga som befann sig i slutskedet av eftervården förhöll sig mer kritiskt till sina föräldrar och hade reflekterat mer över sin bakgrund och de misstag de själva gjort tidigare. Gemensamt för de unga var att de i samband med övergången till eftervård fått en insikt om det egna ansvaret och att det var upp till dem själva att få ordning på sitt liv.

De flesta unga sade att de kände tillit till att de kommer att klara sig efter att eftervården tar slut, men det fanns en stark uppfattning om att de professionella, i det här fallet socialhandledarna, även i fortsättningen skulle komma att finnas till de ungas förfogande. Vi tolkade att det till en del berodde på att det inte fanns någon naturlig plats att hänvisa dem till, med tanke på det psykosociala stödet. Genom de unga fick vi den uppfattningen att överföringen från barnskyddet till eftervården var smidig, medan

överföringen från eftervård till vuxensocialarbete upplevdes som mer problematisk, eftersom man där inte kunde tillgodose de behov som fanns på samma sätt.

De unga, som som deltog i forskningen, tog alla del av socialhandledning, vilket ledde till att de träffade socialarbetaren endast några gånger per år eller ibland bara en gång per år i samband med uppdateringen av eftervårdsplanen. Socialhandledarna träffade ofta den unga flera gånger i månaden. På grund av den begränsade kontakten mellan socialarbetaren och den unga (som tog del av socialhandledning) förblev socialarbetaren en ganska avlägsen person för den unga. Detta kan ses som utmanande ur socialarbetarens synvinkel, då det är socialarbetaren som har ansvaret för helhetsprocessen och för besluten som fattas, gällande den unga.

Genom den här praktikforskningen har vi identifierat viktiga punkter när det gäller vad unga inom eftervården upplever som betydelsefullt och vilka brister det finns i det nuvarande systemet. Detta kan ses som värdefull kunskap, som förutom att den är bra att beakta i utvecklandet och förverkligandet av eftervården, bör beaktas i samband med organisationsförändringar och omorganiseringen av eftervårdsarbetet. Följande teman var speciellt framträdande i forskningsresultatet:

- Tillgängligheten och det goda bemötandet → behålla den låga tröskeln till verksamheten
- Behovet av psykosocialt stöd och av signifikanta vuxna nu och i framtiden → arbete med den ungas sociala nätverk, stöd i mellanmänskligt samspel
- Eftervårdsplanen → få fram målsättningar och den ungas röst

Det är värt att poängtera är att alla informanter som deltog i praktikforskningen hade en aktiv kontakt med eftervården. Därför är det möjligt att enbart sådana unga som hade positiva erfarenheter av eftervården var villiga att delta i studien. En fråga är hur man kunde nå de unga som inte förbinder sig till eftervården eller/och är missnöjda. Kunskap om deras upplevelser skulle vara speciellt värdefull, med tanke på utvecklandet av tjänsterna, eftersom dessa unga inte drar nytta av det nuvarande arbetsformerna.

Källor

Antonovsky, Aaron (1987) Hälsans mysterium. Natur och kultur. Stockholm

Backe-Hansen, Elisabeth, Höjer, Ingrid, Sjöblom Yvonne & Storo Jan (2013) Out of home care in Norway and Sweden – Similar and different. *Phycosocial intervention* vol. 22193–202

Barnskyddslagen 417/ 2007, 75 §

Bergström, Göran & Boréus Kristina (2012) Textens mening och makt. *Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Studentlitteratur AB. Lund

Börjesson, Bengt (2010) Förstå socialt arbete. Liber AB. Malmö.

Collins, Mary Elizabeth (2001) Transition to Adulthood for Vulnerable Youths: A Review of Research and Implications for policy. *Social Service Review* 75, 271–291.

Eriksson, Sari & Karppinen, Riikka (2016) Kvantitatiivinen tutkimus Helsingin jälkihuolto nuorten toimintatahtoisuudesta ja palveluiden käytöstä asiakaskirjo valossa vuosina 2013–2015. Pro gradu-tutkielma. Sosiaalityön laitos, Helsingin yliopisto. Opublicerad.

Huotari, Rauni (2010) Omillaan toimeen tuleva aikuinen? Lastensuojelun jälkihuolto nuoren itsenäistymisen tukijana. Pro gradu-tutkielma. Yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto.

Härkönen, Hanna (2003) Tavataanko toimistolla? Lastensuojelun jälkihuollon toteutuminen täysi-ikäisten nuorten kohdalla. Pro gradu-tutkielma. Sosiaalityön laitos, Helsingin yliopisto.

Höjer, Ingrid & Sjöblom Yvonne (2011) Att stå på egna ben – om övergången från samhällsvård till vuxenliv. *Socialvetenskaplig tidskrift* nr 1, 24–40.

Johansson, T. (2006) Mötets många ansikten – när professionella möter klienter. I *Socialt arbete en grundbok* av Meeuwisse, A., Sunesson, S. & Swärd, H.

Jokinen, Pirjo (2009) Jälkihuollossa olevien nuorten kokemuksia ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta. Pro gradu-tutkielma. Sosiaalityön laitos, Helsingin yliopisto.

Keltikangas-Järvinen, Liisa (2008) Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Werner Söderström Oy, Helsinki.

Kivistö, Jaana (2006) “Missä mä olisin muuten?” Nuorten kokemuksia lastensuojelusta ja muista viranomaispalveluista. Lisentiaattitutkielma. Turun yliopisto.

Kokkonen, Pauliina (2005) Lastensuojelun jälkihuolto – Ponnahduslauta itsenäiseen aikuisuuteen? Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto.

Kuronen, Orvokki (2013) Jälkihuollon asiakkaan kokemukset sosiaalityön kontekstissa. Pro gradu-tutkielma. Lapin yliopisto.

Kuula, Arja (2006) Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa: *Etiikka ihmistieteille*. Hallama J, Launis V, Lötjönen S ja Sorvali I (toim.). Suomalaisen kirjallisuuden seura, Tietolipas 211. Hakopaino Oy, Helsinki.

- Kvale, Steinar & Svend Brinkman (2009) Den kvalitativa forskningsintervjun. Studentlitteratur, Lund.
- Känkänen, Päivi & Laaksonen, Sari (2006) Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta jakehittämistarpeesta. THL. https://www.thl.fi/documents/647345/1832874/Loppuraportti_Selvitys+sijaishuollon+ja+jalkihuollon+nykytilasta+ja+kehittamistarpeista_2006.pdf/65384afe-1b57-4e93-a1e6-ccdca5eafdd hämtat 7.3.2017.
- Laaksonen, Sari (toim.) (2004) Jälkihuolto-opas. Lastensuojelun Keskusliitto. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17.
- Laitonen, Jonna (2006) Jälkihuoltokäytännöt Hämeenlinnassa, jälkihuollon toteuttaminen ja jälkihuolto nuorten selviytymisen ja itsenäisyyden tukijana. Pro gradu-tutkielma. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, Tampereen yliopisto.
- Puukkio, Saana & Hoikkala, Susanna (2016) Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki
- Riihinen, Olavi (1996) Elämänhallinta-käsitteen erittelyä ja ongelmia. Teoksessa R., Raitasalo (toim.) Elämänhallintaa etsimässä. Helsinki. Kansaneläkelaitos.
- Roos, Jea-Pekka (1987) Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämänkerroista. Hämeenlinna: Karisto.
- Sallnäs, Marie, Wiklund, Stefan & Lagerlöf, Helen (2010) Social barnavård ur ett välfärds perspektiv. Socialvetenskaplig tidskrift.
- Satka, Mirja, Julkunen, Ilse, Kääriäinen, Aino, Yliruka, Laura, Poikela, Ritva ja Muurinen, Heidi (toim.) (2016) Käytäntötutkimuksen taito. Unigrafia.
- Saukko, Merja (2008) "Se tosiaan vaihtelee.. se elämänkulku" Lastensuojelun jälkihuolto ja palvelut Ylä-Pirkanmaan seutukunnissa. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Stein, Mike & Munro, Emily (2008). Young People's Transitions from Care to Adulthood. International Research and Practice. Jessica Kingsley Publishers, London.
- Tuomi, J & Sarajarvi, A (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki
- Vangelisti, Anita I (2009) Challenges in conceptualizing social support. Journal of Social and Personal relationships. Vol 26 nr 1. Sage Publications.
- Varho-Soininen, Anne (2003) Jälkihuollossa olevien nuorten itsenäistyminen ja elämänhallinta. Haastattelututkimus sijoituksen jälkeisestä elämästä. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Wiikla, Jenni. (2016) Haavetta etsimässä- Vantaan jälkihuollon asiakasnuorten tulevaisuudenkuvat. Praktikforskningsrapport. Opublicerad.

Bilaga 1

Saatekirje

Hyvä vastaanottaja,

Opiskelemme sosiaalityötä Helsingin yliopistossa ja suoritamme syksyn ja talven 2016-2017 aikana maisteriopintoihin liittyvää sosiaalityön käytäntötutkimusjaksoa XXX jälkihuoltoyksikössä. Opintojakson tavoitteena on tuottaa käytännön työtä hyödyttävää tietoa pienimuotoisen tutkimuksen avulla. Ohjaana toimii käytäntötutkimuksen professori Ilse Julkunen.

Olemme kiinnostuneita nuorten ajatuksista jälkihuoltoyksikön toiminnasta, millä tavalla nuoret ovat hyötynet tuesta, minkälaisissa asioissa tarvitsisivat enemmän tukea ja minkälaista tämä tuki voisi olla. Tutkimuksen tavoitteena on saada enemmän tietoa nuorten kokemuksista tuen tarpeesta jotta olisi mahdollista kehittää jälkihuoltoyksikön toimintaa nuorten toiveiden ja tarpeiden mukaisesti. Toiveena on että valmistuvasta tutkimuksesta olisi hyötyä sekä Teille että Jälkihuoltoyksikön työntekijöille.

Tarkoituksenamme on tehdä käytäntötutkimusta sillä tavalla että haastattelisimme noin viisi 18 -vuotiasta nuorta jotka ovat jälkihuollon alkuvaiheessa ja noin viisi 21-vuotiasta nuorta jotka ovat jälkihuollon loppuvaiheessa. Tällä tavalla toivomme saavamme tietoa siitä mitä odotuksia ja toiveita nuorilla on jälkihuollon alkuvaiheessa ja miten jälkihuollon loppuvaiheessa olevat ovat kokeneet jälkihuollon. Karin tulee haastattelemaan 18-vuotiaat ja Fredrika 21-vuotiaat. Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina joulukuun 2016 ja tammikuun 2017 välisenä aikana. Haastattelut nauhoitetaan ja nauhat tuhotaan aineiston analysoinnin jälkeen. Haastattelut tapahtuisivat sosiaalityöntekijän tapaamisen yhteydessä, johon mielellään myös osallistuisimme. Taidän suostumuksella tutustuisimme myös mielellään teidän jälkihuoltosuunnitelmaan.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja osallistuminen on mahdollista keskeyttää koska tahansa ilmoittamalla siitä tutkimuksen tekijöille. Haastattelutietoja käsitellään anonyymisesti ja ehdottoman luottamuksellisesti eikä yksilöllisiä vastauksia voida tutkimuksesta erottaa. Teillä on mahdollisuus halutessanne saada tutkimussuunnitelma luettavaksenne ennen haastattelua.

Ilmoita omalle jälkihuollon työntekijälle jos heräsi mielenkiintoa osallistua tutkimukseen! Mikäli teillä ilmenee kysyttävää tai haluatte keskustella tutkimuksesta kanssamme, voitte ottaa yhteyttä meihin puhelimitse tai sähköpostitse.

Fredrika Kuuskoski

maria.f.kuuskoski@helsinki.fi

Karin Sivelä

karin.sivela@helsinki.fi

Bilaga 2

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Tutkimus: Tutkimus on käytäntötutkimus liittyen XXX jälkihuoltoyksikön toimintaan. Tutkimuksen tarkoitus on kartoittaa nuorten kokemuksia toiminnasta ja avun tarpeesta, jotta toimintaa pystytään kehittämään nuorten toiveiden ja tarpeiden mukaan. Tutkimus on osa sosiaalityön maisteriopintoja.

Tutkimuksen tekijä: Karin Sivelä ja Fredrika Kuuskoski

Tutkimuksen julkaisu: Tutkimuksesta kirjoitetaan loppuraportti keväällä 2017

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon ja nauhoitettu aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Suostun siihen, että osallistun haastatteluun sekä annan luvan tutkijalle osallistua minua koskettavaan tapaamiseen tutkimusaineiston keräämiseksi. Kaikki tapaamisessa saadut tiedot ja haastattelussa antamani tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin. Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni.

Päiväys _____

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Bilaga 3

HAASTATTELURUNKO

Taustatiedot

- Huostaanoton / sijoitusten ajankohta ja syy
- Työ / opiskelu / muu (mitä tekee päivisin?)
- Nykyiset asumistiedot ja perhesuhteet

Jälkihuolto ja tuki

- Minkälaisissa asioissa tarvitset tukea tai apua?
- Millaista tukea olet saanut tai toivoisit saavasi jälkihuollosta?
- Mitä, mitkä tekijät tai ihmiset tukevat sinua ja elämääsi tällä hetkellä?
- Mitä, mitkä tekijät tai ihmiset ovat haitaksi sinulle ja elämällesi tällä hetkellä?

Jälkihuollon suunnittelu ja toteutus

- Miten ohjautuit jälkihuoltoon?
- Miten sinua on kohdattu jälkihuollossa?
- Mitä hyötyä tai haittaa jälkihuollosta on ollut?
- Vastaako jälkihuoltosuunnitelman sisältö omia toiveita?
- Millä tavalla olet osallistunut suunnitelman laatimiseen?

Kehitysideoita

- Mitä toivoisit jatkossa tai olisit toivonut erilailla jälkihuollon toteutuksessa?

Onko jotain mitä haluat lisätä aiheeseen liittyen tai jotain mitä en ole ottanut esille?